

La llengua catalana a les illes Balears i les percepcions dels nouvinguts

Doro Ballerman i Joan Melià*
Universitat de les Illes Balears

La interrelació freqüent entre els grups humans els aproxima i fa compartir representacions de la realitat, punts de vista i instruments materials i socials. Entre aquests elements comuns hi ha el codi lingüístic de què se serveixen per a comunicar-se. L'existència de comunitats lingüístiques¹ diferenciades es fonamenta en l'existència d'àrees geogràfiques en què les persones que hi viuen tenen, com a conjunt, unes interrelacions entre si superiors a les que mantenen amb els qui viuen fora d'aquestes àrees. El major o menor grau de relació entre els membres d'una mateixa comunitat explica també les varietats internes, tant les basades en les diferències geogràfiques com en les històriques o les socials.

El manteniment secular de comunitats lingüístiques diferenciades es deu a un considerable aïllament de la major part dels seus membres, pel que fa a la relació amb els de les altres comunitats. La causa són les fronteres (naturals, polítiques o socials) que dificulten la comunicació entre els qui hi estan a un costat o a l'altre. A pesar d'aquestes barreres, però, sempre hi ha hagut una relativa permeabilitat (sovint més en un sentit que en l'altre, per raons extralingüístiques). Actualment, la permeabilitat pot ser tan elevada que, en determinats casos, és difícil delimitar per on transcorren aquestes fronteres lingüístiques. Hi ha molts de factors que hi ajuden: la forta mobilitat humana (sortida a l'exterior dels membres propis i entrada a l'interior de membres d'altres comunitats, ja sigui de manera transitòria —turisme, estudis, gestions laborals...— o permanent —

* Joan Melià és investigador principal del Grup de Recerca Sociolingüística de les Illes Balears (GRESIB) de la Universitat de les Illes Balears.

¹ Comunitat lingüística és 'tota societat humana que, assentada històricament en un espai territorial determinat, reconegut o no, s'autoidentifica com a poble i ha desenvolupat una llengua comuna com a mitjà de comunicació natural i de cohesió cultural entre els seus membres', Article 1 de la *Declaració Universal de Drets Lingüístics* (consultable a <<http://www.linguistic-declaration.org/>>).

moviments migratoris), expansió transfronterera dels mitjans de comunicació de masses (mitjans audiovisuals, Internet...), incorporació de l'aprenentatge de segones llengües en l'escolarització dels infants, intercanvi (exportació/importació) de productes culturals i de mercat (ja siguin aquells que tenen la llengua de factor bàsic com aquells en què només té funció instrumental, en les instruccions o interfícies de funcionament, en l'etiquetatge, etc.). Aquesta irrupció ha fet que, en hores d'ara, no hi hagi cap comunitat lingüística en la qual la gran majoria dels membres que en fan part no estiguin a diari en contacte amb més d'una llengua. Davant aquesta nova situació, el manteniment de les comunitats lingüístiques, que abans es garantia per la mateixa inèrcia social, avui corre perill si, des de les institucions i de les organitzacions pròpies, no es gestiona adequadament la diversitat lingüística que s'hi dóna, tant en el cas de les grans comunitats —des del punt de vista demogràfic— com de les mitjanes i petites.

Aquesta situació conflictiva encara s'intensifica més en les comunitats lingüístiques minoritzades que, a més de patir totes aquestes pressions, tenen la interferència d'una altra comunitat que, generalment, propicia determinades inèrcies socials de comportaments negatius entre els membres de la comunitat. La coexistència en el mateix territori de parlants nadius de la llengua expansiva que —des del punt de vista lingüístic— actuen al marge de la comunitat provoca la defensa dels usos prioritaris de la llengua imposada i la impossibilitat de planificar amb llibertat suficient per a poder crear els factors essencials que assegurin la continuïtat de la comunitat lingüística territorial. Es tracta, en definitiva, de l'exposició a una permeabilitat, forçada en un sol sentit, que tendeix a diluir-la.

Les illes Balears són un exponent d'aquest darrer cas, en què, més enllà de les permeabilitats pròpies d'aquests temps entre la cultura, la llengua i la població tradicionals de qualsevol territori amb les d'altres indrets, hi ha les que deriven d'una situació de domini polític-social, que, juntes, contribueixen al procés de residualitzar la comunitat lingüística catalana.

En aquest article es traça una panoràmica sobre la situació sociolingüística, sobre les seves causes i perspectives, i, posteriorment, s'ofereixen les dades d'un estudi fet entre el 2009 i el

2010 sobre les percepcions que tenen d'aquesta situació les persones immigrades que han optat per integrar-se a les illes Balears, en el sentit de comprometre's en l'adquisició i ús de la llengua catalana.

La situació sociolingüística i els darrers processos migratoris

1. La minorització de la llengua catalana

A començament del segle xviii, després de l'entronització dels Borbons a la corona espanyola, les institucions pròpies de la corona catalanoaragonesa pateixen un procés ràpid de substitució per les de la corona castellana, i el català de manera progressiva hi va perdent el caràcter de llengua oficial, reemplaçat pel castellà.² Fora dels àmbits oficials, el castellà comença a penetrar, encara que molt lentament, en la quotidianitat d'una part de la població.

A final del segle xix i principi del xx, gran part de la població de les illes Balears es mantenia impermeable a les influències externes, des de tots els punts de vista. En l'àmbit lingüístic, només una petita part de la societat estava en contacte amb altres llengües que no fossin el català, a part del llatí que els arribava a través de la pràctica religiosa.

L'exposició al castellà, mitjançant l'escola o els usos administratius, era escassa per a la gran majoria i quedava limitada a una part reduïda de la població. D'una banda, els empleats de l'Administració, que la tenien com a llengua habitual de treball formal, i determinats membres de les classes nobles illenques que, a part del castellà, també a través de l'educació personalitzada, els viatges o la lectura, podien estar en contacte amb llengües com l'anglès o el francès; també es posaven en contacte amb altres llengües

² A l'illa de Menorca, aquest procés comença a començament del xix; durant la major part del segle xviii havia estat sota domini britànic, del qual queden testimonis, tant en aspectes de costums o de formes arquitectòniques com en l'àmbit lingüístic, ja que en el menorquí hi poden trobar, encara avui, paraules de procedència anglesa que són exclusives d'aquesta illa. Als territoris catalans cedits a la corona francesa, el procés de substitució del català pel francès en els àmbits oficials s'havia iniciat immediatament després de la cessió (1659).

els emigrants³ que, en els casos en què retornaven, podien incorporar alguns trets culturals i lingüístics dels territoris on s'havien desplaçat. D'altra banda, els immigrants aportaven presència del castellà, encara que fins a aquesta mateixa època, més enllà d'àmbits com l'Administració i d'altres ocupacions de l'Estat, tenien una importància demogràfica molt minsa, sobretot fora de la capital. Així mateix, una part de l'oferta teatral va contribuir a incrementar el contacte amb la llengua castellana en determinats sectors socials, influència que després s'incrementà amb el cinema. A més, també cal esmentar que, des de finals del xix, però sobretot durant el primer terç del xx, hi havia un cert nombre d'escriptors i intel·lectuals que estaven en contacte amb la cultura i la literatura que es produïa a distints indrets d'Europa, ja fos mitjançant lectures directes o traduccions.

També durant el primer terç del xx, després d'alguns segles en què el contacte es reduïa a viatgers il·lustres, que solien deixar les seves impressions sobre les Illes en els seus llibres de viatges, va començar a incrementar-se el turisme, fenomen que incidiria sobre determinades modes, especialment en algunes zones. Totes aquestes interfícies de contacte, però, afectaven relativament molt poc el gruix de la població, més enllà de l'hàbit de tenir una certa familiaritat amb el castellà i de la construcció progressiva d'unes representacions sobre la realitat lingüística que, amb el temps, esdevenen un llast considerable per al procés de normalització lingüística iniciat després de la dictadura franquista.

El desenllaç de la Guerra Civil (1936-1939) i la dictadura franquista (1939-1975), va implicar, d'una banda, l'acceleració forçada del procés de castellanització de tot el territori català i la decapitació dels moviments a favor de la recuperació de l'oficialitat i de l'ús del català més enllà dels àmbits informals, i, sobretot al principi, l'estancament de la permeabilitat cap a altres llengües i cultures que havia començat a prendre força a començament de segle.

És devers la meitat del segle xx quan es produeixen una sèrie de canvis que propiciaran, més que la permeabilització, l'acceleració de l'inici de l'enderrocament efectiu d'espais, propis de la comunitat

³ Fins a principi de la segona meitat del segle xx, les Balears van ser un territori que produïen molta emigració, sobretot a França o a Hispanoamèrica.

lingüística catalana. La promoció d'algunes zones de l'Estat espanyol com a destí turístic farà que a les illes Balears, a partir de la dècada dels anys 60, s'iniciï una etapa d'expansió a tots els ciutadans de les Illes del contacte quotidià amb persones procedents de fora de l'àmbit lingüístic i de l'exposició a les influències exteriors, tant pel que fa a les llengües, com a costums i representacions socials. Amb aquesta expansió del turisme, que continua essent avui la principal activitat econòmica de les illes Balears, s'adoptaren, legalment i socialment, mesures de tolerància de determinats costums, s'impulsà la presència de personatges famosos del món del cinema i la música, amb la finalitat de donar projecció internacional a l'espai turístic, etc. La incidència del turisme durant la segona meitat del segle xx es posa de manifest si es té en compte que del simbòlic milió de turistes que arribaren a les Balears l'any 1965 s'ha passat als més de tretze milions, l'any 2008.

2. Els canvis demogràfics

A mitjan segle xx la població autòctona representava uns valors relatius molt alts i a aquesta condició s'hi associava, en una proporció molt elevada de casos, el català com a primera llengua (L1) i d'ús en la major part de les relacions interpersonals (familiars i públiques), orals i no oficials. Potser és l'etapa en què amb més propietat podem referir-nos a una situació de diglòssia; els usos orals informals eren en català i els usos orals formals i oficials i els escrits eren en castellà. Així i tot, la bilingüització potencial de la població autòctona ja era prou extensa perquè, en les interaccions amb al·lòctons, s'hagués assentat sòlidament l'hàbit-obligació d'adreçar-s'hi en castellà. El coneixement del castellà ja s'havia estès a causa de la universalització de l'escola —exclusivament en castellà— a tota la població i, alhora, de l'increment del període d'escolarització obligatòria.

L'expansió de la indústria turística iniciada durant els anys 60 genera una gran necessitat i oferta de llocs de feina vinculats directament a l'atenció turística o a activitats econòmiques que s'hi relacionen, com és el cas de la construcció, sobretot, però també de molts altres serveis secundaris. A partir d'aquests moments, el

creixement de la població resident a les Balears és fort i continu, basat principalment en la incorporació de població immigrada.

Taula 1. Població de les illes Balears

	1950	1986	2009
Total	419.628	679.965	1.094.972
Autòctons (població nascuda en territori de parla catalana)	91,1%	71,3%	58,3%

Durant aquests anys, es va invertir el sentit dels moviments migratoris; una comunitat que generava emigració va passar a ser-ne receptora. La majoria de la població immigrada d'aleshores era espanyola i, exceptuant una part reduïda de persones procedents de Catalunya i de València, tota era de parla castellana, procedent majoritàriament del sud de la Península. En els primers moments, el procés d'integració a la llengua del territori d'acollida no es veia de cap manera com un procés natural; tota la població receptora havia estat bilingüïtzada —amb casos de dificultats evidents d'expressió, però no ja de comprensió— en castellà, i la llengua catalana no era present a l'escola, ni tenia la consideració d'oficial, sinó que aquestes funcions les assumia també la llengua dels immigrants. L'única via d'integració de la població immigrada era la residència en un entorn amb majoria aclaparadora de població autòctona, la qual cosa els feia entrar en contacte molt freqüent amb l'ús interpersonal de la llengua catalana, en comunicacions indirectes, i es convertia en l'única via d'adquisició del català, la qual podia arribar fins a nivells elevats de comprensió i, entre els més joves, d'expressió. Aquesta via, però, només incidia sobre una petita proporció d'immigrants, ja que bona part d'ells s'instal·laven en noves barriades que sorgien a la perifèria de Palma i, per tant, vivien en un entorn amb ple domini social del castellà.

En aquests primers anys, comença també el període d'expansió massiva dels mitjans de comunicació que, sobretot gràcies a la televisió, es fan quotidians a la major part de les llars. En tots els casos s'expressen exclusivament en castellà; per primera vegada, per tant, el castellà penetra fins al nucli de les famílies autòctones.

A final dels anys setanta es reimplanta el règim democràtic a l'Estat espanyol. A començament dels anys vuitanta la llengua catalana recupera l'oficialitat (que, a Balears, no tenia des de 1715), tot i que sense que deixi de ser oficial el castellà, la llengua que fins aleshores s'havia imposat com a única oficial. Aleshores, el pes de la població immigrada ja suposa una quarta part del total (24,8%) i les inèrcies d'usos de perfil minoritzador estan tan arrelades, la "normalitat" de la subordinació del català al castellà tan admesa i la vigilància política i, en determinats sectors, social perquè el castellà no retrocedeixi com a llengua neutra i prioritària, que aquest reconeixement de cooficialitat del català i la seva incorporació en determinats sectors no són suficients per a invertir el procés de substitució lingüística, ni tan sols per a frenar-lo plenament. Tot i que la llengua té accés a l'ús en àmbits en què fins aleshores li havien estat vetats (escola, mitjans de comunicació públics...), en altres no s'hi arriba a incorporar (indústria turística i món laboral relacionat, justícia, forces de seguretat de l'Estat, mitjans de comunicació privats...) i en altres, a causa dels increments de població al·lòctona i de les inèrcies de comportaments minoritzadors, continua retrocedint (usos interpersonalment, sobretot).

La incorporació gradual del català al sistema escolar, a partir del curs 1978-1979, facilita que bona part dels infants (amb independència del seu origen lingüístic familiar) es bilingüïtzin, en català i castellà, sobretot en els casos en què el model lingüístic de l'escola a què assisteixen dona preferència clara a la llengua catalana, per la qual cosa actua d'element reequilibrador del desnivell que, fora de l'àmbit escolar, es produeix a favor del castellà. Així i tot, a pesar de la bilingüïtzació potencial, els qui continuen actuant com a bilingües són sobretot els infants de famílies catalanoparlants; la resta, principalment des del punt de vista de producció lingüística, continuen actuant com a monolingües i, d'altra banda, el comportament de la població autòctona en interactuar-hi s'adiu a aquesta consideració. Després de l'aprovació de l'Estatut d'autonomia (1983), conèixer les dues llengües oficials ofereix alguns avantatges explícits (poder accedir a determinats llocs de feina de l'Administració regional i local, per exemple). Així i tot, és possible residir de manera temporal o permanent a les illes Balears sense tenir coneixements de llengua

catalana, encara que saber-la afavoreixi una major integració i accés a més àmbits de relació social. Ja hi ha prou massa de població al·lòctona, però, per a construir opcions de residència a les Illes al marge de la població autòctona, sobretot si tenim en compte que el sistema de funcionament del món oficial, comercial, de lleure, etc., actua —premeditadament o no— també per reforçar l'ocultació i aïllament del català de les persones no autòctones.

Taula 2. Procedència de la població immigrada resident a les illes Balears

	1950	1975	1986	1996	2006	2009
Estat espanyol	7,9%	21,7%	25,2%	26,2%	24,8%	17,9%
Estranger	1,0%	3,1%	3,5%	6,1%	17,7%	23,8%

Fins a mitjan dècada dels anys 90, la proporció de població estrangera resident a les illes Balears és molt baixa. Fins aleshores hi havia hagut, sobretot, turistes que amb posterioritat estableixen la seva residència permanent a les Balears. Més en concret, és a partir d'aquesta dècada que hi ha un fort corrent de turisme i d'immigració residencial alemanya. Inicialment, és significativa la presència de jubilats alemanys que cerquen un indret amb millors condicions climàtiques i, alhora, amb un cost de la vida inferior al del seu lloc d'origen. En poc temps, aquesta immigració assoleix una proporció considerable, suficient per a generar serveis propis, la qual cosa fa que també es traslladi a les illes Balears població en edat laboral que té per finalitat, d'una banda, prestar serveis a aquesta població i, de l'altra, oferir-ne al fort contingent de turisme alemany (metges, gestors immobiliaris, propietaris i empleats d'establiments turístics, comerciants, tècnics de manteniment...). Simultàniament, aquests corrents de població fan que s'incrementin notablement les possibilitats de comunicació aèria entre diverses ciutats alemanyes i les illes Balears (sobretot Mallorca i Eivissa), la qual cosa també provoca l'adquisició d'habitatges per part de determinats professionals alemanys que distribueixen la residència setmanal entre Alemanya i les Illes.

La massa crítica de població alemanya que constantment es troba a les Illes fa possible residir-hi sense necessitat d'interactuar gaire amb la població autòctona i, alhora, també facilita aquest aïllament la millora de les comunicacions, ja que mitjançant les TV via satèl·lit, primer, i posteriorment Internet, poden estar connectats amb el món sense necessitat de dependre dels mitjans de comunicació local, tot i que, fins i tot, hi ha mitjans de comunicació locals en alemany destinats a aquesta població.⁴ Entre els residents d'aquest origen hi ha dues actituds bastant antagòniques amb relació a la cultura i la llengua catalana. D'una banda, la gran majoria, que se'n manté al marge i, amb freqüència, les percep com un obstacle contra el seu benestar o com a factors que han de quedar reclosos al cercle dels autòctons, sense interferir en la vida dels qui procedeixen de fora. De l'altra, més minoritaris, són aquells que mostren un interès elevat d'integrar-se activament entre la població autòctona; aprenen la llengua, proven de freqüentar els espais en què poden interactuar amb la població autòctona, es manifesten públicament a favor d'aquestes opcions, etc., tot i que, de vegades, la població autòctona no té una actitud que afavoreixi aquesta voluntat.

A part de la població d'origen alemany, també hi ha altres grups d'immigrants estrangers, de característiques semblants, que tenen una presència considerable des de fa temps a les Illes, com els anglesos o el francesos.

Taula 3. Procedència de la població estrangera resident a les illes Balears
Estats amb contingents superiors a 6.000 l'any 2008
(Font: Carretero 2000 i IBESTAT 2010)⁵

	1983	2000	2004	2008
Alemanya	2.803	16.707	18.788	33.469
Regne Unit	7.174	10.686	11.861	22.375

⁴ Com ara Mallorca das Inselradio, Mallorca Zeitung, Mallorca Style, Mallorca Fernsehen, Mallorca Magazine.

⁵ Les dades del 1983 fan referència als residents de la nacionalitat que s'indica; la resta, al lloc de naixement. De l'any 1983 no disposam de dades de totes les procedències; en tot cas, probablement eren valors molt baixos.

França	1.137	6.581	4.095	9.749
Itàlia	270	1.780	2.926	6.397
Marroc	132	6.251	12.690	20.363
Argentina	387	4.562	13.450	23.905
Colòmbia	-	1.037	8.425	11.330
Equador	-	386	15.011	14.312
Bulgària	-	172	3.067	7.765
Romania	-	215	2.246	10.158
Bolívia	-	89	1.299	8.203
Uruguai	-	1.216	3.309	7.778

Des dels darrers anys noranta la immigració estrangera s'incrementa notablement; en canvi, la immigració espanyola veu reduïda la seva presència relativa. L'increment d'estrangers, que es diversifica moltíssim quant a orígens, té relació amb la consolidació de la indústria turística i, sobretot, amb la forta creixuda de l'activitat immobiliària. Els immigrants procedents del Marroc constitueixen el primer grup d'aquestes característiques que representa un creixement considerable. Els llocs de feina que passen a ocupar són sobretot relacionats amb el treball agrícola i la construcció. Darrere la població d'aquest origen, ja entrat el segle XXI, s'inicia una incorporació de població procedent d'arreu del món, principalment d'indrets diversos de l'Àfrica subsahariana, l'Amèrica hispana i, posteriorment, dels països de l'Est europeu integrats a la Unió Europea.

La destinació laboral també s'ha diversificat més; es reparteix amb freqüència en àmbits com els serveis sanitaris i assistencials, la venda ambulants, l'atenció en establiments oberts al públic, restauració, tècnics de manteniment, etc.

3. La diversitat lingüística a les Balears

El volum de la població immigrada resident a les illes Balears i les possibilitats reals de mantenir contacte permanent amb els seus llocs d'origen fan que hi hagi col·lectius de la mateixa procedència que puguin mantenir una forta relació prioritària interna i tendeixin a intercomunicar-se preferentment entre ells. De vegades és per voluntat

pròpia i, en altres casos, per les actituds de marginació i de malfiança de la població autòctona i de la immigrada més antiga, que els obliguen a recloure's com a mecanisme de defensa. L'aïllament, encara que per causes diferents, es dona en tots els grups amb un pes demogràfic suficient, des de la població alemanya (Kuhnen de Roca 2003: 180), de la qual ja hem parlat abans, a la nord-africana, la subsahariana o la sud-americana (Pallas 2003: 185). Aquesta estructuració facilita l'aparició d'associacions específiques i de xarxes de negocis i de serveis propis, bars, restaurants, etc.

Actualment, a les Balears, hi viuen persones procedents de més de 180 estats d'arreu del món. Això explica que s'hagi pogut constatar que, si considerem el conjunt de residents, es puguin parlar més de 160 llengües i que, d'aquestes, n'hi hagi més de 130 que tinguin la consideració de ser les seves llengües primeres, que se n'usin més de 40 en l'àmbit laboral i que, intergeneracionalment, se'n transmetin més de 70. A part del català i el castellà, n'hi ha 25, d'aquestes llengües, que tenen més de mil parlants entre els estrangers que resideixen a les Illes (Canyelles 2010). Aquesta gran diversitat, en nombres absoluts, és inferior a la que podem trobar a ciutats com Barcelona, Londres o Nova York, ciutat on s'hi parlen més de 800 llengües entre els seus ciutadans. Però, a les illes Balears, aquesta diversificació s'ha produït en només deu anys, a diferència del que ha succeït en capitals com Londres o París, on un passat colonial amb dominis i zones d'influència molt dispersos propiciava l'arribada a les metròpolis de població de totes aquestes procedències i la consegüent presència de les seves llengües en l'entorn social, les quals, en alguns casos, podien mantenir-se algunes generacions.

4. La (no) integració lingüística

En una situació com aquesta, les relacions entre les dues llengües oficials ha suposat que, de fet, gairebé sense excepcions, la integració de la nova població es faci de manera quasi exclusiva a través del castellà, tant perquè aquesta és la llengua que els immigrants perceben com a necessària quan arriben a les Balears —Melià i Mestre (2007), mostren que el 70% dels immigrants desconeixien l'existència del català abans d'arribar a les Illes— com per la manera d'actuar de les

institucions i altres organitzacions destinades a l'acollida lingüística, o pel comportament dels autòctons, que, en identificar algú com a “no autòcton”, passen immediatament al castellà, encara que no hi hagi raons objectives per a fer-ho o, fins i tot, quan hi ha raons objectives perquè no ho facin. Hi ha motius doncs per entendre per què entre la població immigrada que percep l'existència de la llengua catalana hi ha un reduït interès (i poca necessitat) per a l'adquisició de coneixements de llengua catalana i, en general, aquest desinterès es manté després d'adonar-se de l'existència del català com a llengua pròpia (i reconeguda com a oficial). És per això que, gairebé tots els immigrants (i bona part de la població balear) identifiquen el castellà com a llengua d'integració i, en conseqüència, es veuen en la necessitat d'adquirir-ne el nivell suficient per a poder-s'hi comunicar. En canvi, aquesta valoració no la fan de la llengua catalana i, en els casos en què es decideixen a aprendre-la, sempre és en una segona fase. De fet, totes les persones que assisteixen a cursos per a no catalanoparlants solen haver après prèviament el castellà (Melià; Mestre 2007). Els motius que poden empènyer la població immigrada a aprendre català són diversos: interès cultural, voluntat de tenir una relació més intensa amb la població autòctona —això passa només en determinats entorns socials, residencials o laborals— o la necessitat que, en alguns casos, hi ha de conèixer el català per a poder accedir a determinats llocs de feina, sobretot relacionats amb l'Administració pública.

La diversitat lingüística a què al·ludíem just ara s'anirà reduint progressivament; de fet d'aquestes 160 llengües n'hi deu haver moltes que es mantenen totalment inactives perquè els seus parlants regularment no tenen a l'abast membres de la seva comunitat amb els quals interactuar; tot i que, com hem vist, la possibilitat de mantenir contacte regular —encara que no en tots els casos— amb el seu lloc d'origen pot servir d'element que reforci la pervivència d'una bona part d'aquestes llengües.

En societats no sotmeses a processos d'imposició lingüística, la diversitat es reduiria fent que en una primera fase els nous residents incorporassin el català com a llengua, però les circumstàncies diverses que hem explicat (inèrcies, entrebancs oficials i demagògies diverses) fan que, com a mínim en la fase inicial, es conflueixi cap al castellà

com a llengua comuna d'interrelació, la qual cosa sovint provoca la frenada del poliglòtisme, per aquella tendència que fa que els membres de les comunitats lingüístiques majoritàries siguin, en general, menys poliglotes que els membres de comunitats més reduïdes (Melià 2006: 3-7).

En les circumstàncies que hem vist, de complexitat sociolingüística de les illes Balears, no és estrany que hi hagi molts d'immigrants que no aprenguin la llengua catalana. Per això té un interès especial observar els casos dels immigrants que en volen aprendre. És important esbrinar quins són els factors que els impulsen a aprendre'n i a anar contra les inèrcies majoritàries que ho desaconsellen. Saber-ho pot ajudar a dissenyar més adequadament els instruments per a fomentar la integració i per a fer possible la sostenibilitat de la diversitat lingüística.

Alguns factors que impulsen l'aprenentatge del català com a la llengua pròpia de la societat d'acollida

Aquest subapartat se centra en la qüestió de per què alguns dels nouvinguts opten per l'aprenentatge del català com a principal vehicle d'integració tot i que una gran majoria hi mostra nul interès o no gaire. S'analitza, concretament, quins són els factors que converteixen el coneixement lingüístic en una necessitat i de quina manera impulsen el procés d'integració lingüística, social i cultural. La següent exposició es basa en un estudi de camp realitzat durant el curs 2009-2010 amb una vintena de nouvinguts adults residents a Palma. L'objectiu principal de l'estudi era reflectir des de prop l'evolució del procés d'integració d'aquestes persones tenint especialment en compte els efectes que hi pot tenir la participació regular en activitats culturals que s'ofereixen en llengua catalana. A partir de les informacions obtingudes en les converses realitzades s'identificaren una sèrie de necessitats concretes i evidents. En una segona part de l'estudi, s'avaluà, amb relació a Palma i al sector no comercial, de manera crítica en quin grau l'existent oferta cultural en llengua catalana respon a les necessitats identificades en els nouvinguts.

1. Algunes consideracions prèvies sobre l'àmbit cultural local com a espai d'intervenció política

Davant la qüestió de quins són els àmbits polítics i socials adients per posar en pràctica polítiques a favor de la integració cultural i lingüística de la població nouvinguda adulta, hi ha cada vegada més consciència que són les polítiques culturals que han de constituir l'àmbit d'acció principal. Un exemple concret n'és l'estudi *Política d'acomodació de la diversitat cultural a Barcelona* que l'Institut de Cultura de Barcelona (ICUB) dugué a terme el 2008 per a l'Ajuntament de Barcelona, en el marc del l'Any Europeu del Diàleg Intercultural (Zapata-Barrero 2008). La proposta concreta fou definir unes polítiques culturals pensades per superar el problema de les xarxes culturals paral·leles i de la segregació social. Per aconseguir, es va elaborar una línia d'activitats interculturals per a l'Ajuntament de Barcelona amb l'objectiu d'afavorir la creació de punts de trobada entre els diferents col·lectius culturals i promoure les interrelacions ciutadanes.

Generalment, la idea de "l'acomodació de la diversitat" reivindica la necessitat de deixar d'entendre la cultura com un concepte estètic i d'elit social i començar a concebre-la com l'expressió de vida de tots els col·lectius socials que conformen la societat urbana (Zapata-Barrero 2008: 10-11). La "política d'acomodació de la diversitat cultural" planteja unes polítiques culturals locals que transmetin els aspectes positius de la diversitat cultural i que convidin tots els ciutadans perquè se sentin còmodes i arrelats a la seva ciutat; en aquest cas, Barcelona (Zapata-Barrero 2008: 9; 40).

En aquest sentit, l'estudi esmentat destaca que ha de ser la diversitat mateixa que ha de definir unes polítiques culturals adaptades a les característiques culturals específiques de la ciutat i, fins i tot, a les de cada barri. El repte és 'vincular socialment la cultura i culturalment la societat' de Barcelona (Zapata-Barrero 2009a: 61; 56) i convertir la "diversitat cultural" en una "cultura de la diversitat". Aquest plantejament se centra en tres eixos fonamentals: fomentar el coneixement mutu, promoure l'àmbit cultural com un espai compartit i facilitar experiències positives entorn de la interacció cultural entre

els diferents col·lectius (Zapata; Barrero 2008: 101).⁶ Una de les conclusions fonamentals de l'estudi esmentat anteriorment és que la implementació d'unes "polítiques d'acomodació de la diversitat cultural" ha de rebre un reconeixement institucional especial per part de la ciutat de Barcelona, que tengui en compte la declaració de Barcelona com a societat diversa, les necessitats diferenciades que genera la diversitat, la diversitat com a cultura cívica i la necessitat de normalitzar la diversitat cultural en l'espai públic (Zapata-Barrero 2008: 104-105).

Generalment, a Catalunya, el debat sobre el repte de conviure amb i en la diversitat cultural i lingüística ha generat nombroses accions i bones pràctiques, tant pel que fa a la planificació i la gestió com a l'adequació de l'oferta cultural. A tall d'exemple, la Diputació de Barcelona ha incorporat en les seves polítiques culturals tota una sèrie de bones pràctiques que es tradueixen en projectes interculturals que els diferents ajuntaments duen a terme segons les seves necessitats i la seva situació social com ara el *Servei de Polítiques de Diversitat i Ciutadania*, el *Programa de Gestió Local de la Immigració* així com el *Catàleg d'activitats d'igualtat i ciutadania*. Una altra passa important és l'aprovació l'abril de 2010 de la nova Llei d'acollida de persones immigrades. Aquesta llei no només reforça les actuacions a favor de la valoració positiva de la diversitat sinó que per primera vegada ofereix un marc de referència lingüístic clar que estableix el català com a llengua comuna i com a llengua d'acolliment.⁷

A les illes Balears, el debat públic sobre la gestió de la diversitat cultural i, en especial, sobre la vinculació de l'acolliment social dels nouvinguts a l'acolliment lingüístic i cultural en llengua catalana se cenyeix a aportacions d'una sèrie d'òrgans, entitats i

⁶ Vegeu també les propostes respecte d'unes "polítiques ciutadanes proactives" que Zapata-Barrero articula en el capítol 'Ciutadania i Administració local en un context de creixent diversitat: el bon ciutadà' dins *Polítiques de ciutadania. Discurs públic sobre la gestió de la diversitat*, un document publicat per la Diputació de Barcelona i consultable també en línia:

<http://dcpis.upf.edu/~ricard-zapata/diputacio_politiquesciutadania.pdf>.

⁷ Vegeu la pàgina de premsa de la Generalitat de Catalunya en línia: <http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/AppJava/notapremsavw/detall.do?id=35022>.

personalitats que actuen de manera individual.⁸ Els òrgans públics relacionats amb l'àmbit de la immigració es limiten a declarar com un dels objectius el 'Foment de les actuacions adreçades a l'ensenyament de les llengües de la societat d'acolliment'⁹ i a finançar cursos de coneixements de la llengua catalana.

2. Les persones entrevistades

En primer lloc, els quatre factors que conformen la base de l'estudi realitzat durant el curs 2009-2010 a Palma (Mallorca), ja que condicionen el projecte migratori de les persones immigrades, es refereixen al gènere, al nivell educatiu i de qualificació professional, a la distància cultural i lingüística del lloc d'origen i a l'evolució particular del projecte migratori. Els vint individus que participaren en l'estudi són persones nouvingudes adultes d'ambdós sexes i en diferents fases del procés d'aprenentatge lingüístic. Es caracteritzen especialment per freqüentar activitats culturals realitzades en llengua catalana a nivell local de Palma. Pel que fa al seu origen, s'hi reflecteixen els col·lectius més representats a Mallorca. Per consegüent, es tracta de nouvinguts de setze països distribuïts per cinc continents: Europa (set persones), Amèrica del Sud (sis persones), Àfrica (quatre persones), Àsia (dues persones) i Amèrica del Nord (una persona).

3. La percepció dels nouvinguts

Pel que fa als coneixements i usos lingüístics, les entrevistes detectaren que, de les vint persones entrevistades:

⁸ Ens referim principalment a òrgans que s'esforcen a estimular la integració lingüística dels nouvinguts en els camps de la investigació, les publicacions i les actuacions concretes com ara el Grup de Recerca Sociolingüística de la Universitat de les Illes Balears (GRESIB), el Consell Social de la Llengua Catalana a les Illes Balears, el Servei de Dinamització Lingüística integrada en el Projecte D de l'Ajuntament de Palma, la Secció de Dinamització del Servei de Normalització Lingüística del Consell de Mallorca i els agents culturals presentats en aquest article.

⁹ Segons les propostes presentades per la Direcció General d'Immigració en el document *Estratègies i Actuacions en Immigració* consultable en línia <<http://www.caib.es/govern/archivo.do?id=186813>>.

— Dasset coneixen tres o més llengües a part de la seva llengua pròpia (o de les seves llengües pròpies, ja que nou d'elles es consideren bilingües).

— Sobretot les persones provinents dels països africans consideren una cosa natural viure en un entorn de diversitat lingüística.

— Dotze persones declaren que usen amb freqüència dues llengües o més que no són la seva pròpia.

Respecte de la seva actitud lingüística, els entrevistats posaren en evidència que:

— L'interès pel català té el seu origen principalment en els següents factors: per ser la llengua autòctona de l'illa, per les experiències viscudes durant estades anteriors a Catalunya, per motius de feina, per la convivència amb una parella catalanoparlant, per curiositat, com a propòsit i repte personals i per voler sentir-se plenament integrats

Viuen en un entorn social que mostra poc interès o bé indiferència cap al seu procés d'integració lingüística.

— Especialment els castellanoparlants solen experimentar situacions conflictives amb altres castellanoparlants a l'hora de viure lliurement i en públic el seu espai lingüístic en català.

— Un obstacle important és l'hàbit de molts catalanoparlants de canviar-los de llengua quan detecten algunes dificultats lingüístiques, o per defecte.

— Només amb una forta voluntat i insistència és possible crear-se un espai social que funcioni principalment en català.

Un dels aspectes que els vint entrevistats tenen en comú és el de ser persones formades acadèmicament, la gran majoria amb estudis universitaris. Molts d'ells han cursat diferents estudis complementaris. Un altre aspecte és el fet que la majoria hagi estat a altres països abans d'instal·lar-se a Mallorca i considerin aquestes estades o viatges unes oportunitats per a aprendre llengües i conèixer cultures diferents.

Els entrevistats destacaren que un aspecte essencial dels seus plans particulars en vista al futur era l'objectiu de recuperar la professió exercida al país d'origen o bé engegar nous projectes professionals, però sempre corresponents al seu nivell formatiu. Pel

que fa a la integració social, es mostraren sensibles a la convivència en la diversitat i consideraren que conèixer les dues llengües oficials de les Illes Balears constitueix el principal factor d'integració. També es posà en evidència que tots mostraren una alta capacitat de reflexió respecte del propi procés d'integració.

Les principals necessitats lingüístiques, culturals i socials que impulsen l'aprenentatge de la llengua pròpia de la societat d'acollida

Els factors principals que, segons les explicacions dels entrevistats, converteixen en una necessitat el coneixement de la llengua pròpia de la societat receptora es poden resumir en dos blocs: les necessitats existencials i les individuals.

1. Les necessitats existencials

Les converses amb les persones nouvingudes revelen que les necessitats que ells mateixos qualifiquen d'essencials o bàsiques són experimentades sobretot durant la fase inicial de la residència al nou lloc d'acollida, la qual descriuen com a fase d'inseguretat, de desconcert i de desorientació. Tanmateix, com alguns casos demostren, aquesta fase es pot produir també en una etapa més avançada, sobretot en relació amb canvis laborals o personals. Una de les necessitats bàsiques més citades és la de conèixer de prop la societat receptora i les oportunitats —econòmiques, professionals i personals— que aquesta ofereix. Per consegüent, les reflexions que comporta aquesta fase d'inseguretat solen derivar en la necessitat de conèixer la llengua catalana, considerada un vehicle pragmàtic per engegar el procés de la inserció laboral i per establir una xarxa de contactes socials útils.

2. Les necessitats individuals

Una vegada superada o, fins i tot, com es demostra en alguns casos, en paral·lel a la fase inicial de desorientació, les persones necessiten satisfer les necessitats individuals i personals relacionades

principalment amb l'objectiu d'establir una vida social i cultural personal. A grans trets, es tracta de voler formar part del conjunt de la societat receptora i establir-hi relacions i amistats. A part d'això, qualifiquen d'important ampliar l'horitzó cultural individual i adquirir un màxim d'informació cultural per poder comprendre la realitat dels autòctons. Dit això, i atès que el procés d'integració passa per disposar d'un màxim d'informació per poder comprendre la realitat, també cal parar atenció a la necessitat de tenir ple accés a la informació sobre l'oferta cultural i de ser tenguts en compte com a consumidors de la cultura en llengua autòctona per part dels agents que l'ofereixen.

3. Les principals reivindicacions

En vista dels plantejaments lingüístics, socials i culturals que presenta aquest perfil de nouvinguts, cal destacar que les persones entrevistades són plenament conscients que el seu procés d'integració no és la norma a les illes Balears. Dit això, de les seves reflexions sobre la realitat lingüística i social d'altres perfils de nouvinguts, sobretot pel que fa a aquells grups que pertanyen a xarxes socials força tancades i resistents a la llengua i cultura autòctones, es desprenen reivindicacions molt concretes. En primer lloc, hi ha un consens que un nivell d'integració lingüística i cultural bàsic ha de ser possible per a tots els nouvinguts. A partir d'aquesta constatació proposen algunes accions possibles, com ara:

- Vincular la primera acollida a un servei d'informació sobre la realitat lingüística i social així com sobre els drets i deures lingüístics de tots els ciutadans de les illes Balears.
- Conscienciar i sensibilitzar aquells col·lectius que solen establir xarxes socials molt fortes i tancades envers la llengua pròpia de Mallorca.
- Formar lingüísticament les dones mares com a vincle entre les famílies i l'entorn social.
- Impulsar l'aprenentatge lingüístic bàsic dels adults joves acabats d'arribar ja que representen un col·lectiu amb risc d'exclusió laboral, social i lingüístic.

4. El món cultural com a vehicle d'integració lingüística

En vista del fet que el coneixement del català no constitueix un deure i que el gran col·lectiu dels nouvinguts adults no rep cap tipus de formació lingüística obligatòria, com és el cas dels escolars, les persones que opten per aprendre la llengua catalana recorren a l'oferta de cursos de llengua programats per diferents institucions i entitats locals. Les explicacions dels entrevistats evidencien que, a causa del fet que la gran majoria dels aprenents que resideixen a Palma no viu en un entorn social de parla catalana, l'única via per posar en pràctica els coneixements adquirits en els cursos és la participació en activitats culturals que algunes institucions i agents culturals ofereixen adreçant-se especialment a aquest perfil de persones. En concret, qualifiquen les activitats culturals organitzades en llengua catalana d'un "món paral·lel" que els facilita experimentar situacions d'immersió lingüística.

Per a aquestes persones nouvingudes, hi ha quatre factors fonamentals pels quals consideren que la participació en activitats culturals de lleure en llengua catalana afavoreix i accelera el procés d'integració, i no només en clau lingüística. Destaquen, en concret, que aquesta eina els permet aprofundir i posar en pràctica els coneixements lingüístics adquirits en cursos, ampliar els coneixements culturals i històrics, conèixer els codis socials propis de la societat mallorquina i ampliar la seva xarxa social i l'espai lingüístic en català.

Els entrevistats posen èmfasi en el contacte directe que hi experimenten amb la llengua i els seus parlants. Consideren que aquesta és una experiència summament important per a usar el català amb més seguretat i també en altres situacions.

Anàlisi de l'oferta d'activitats culturals en llengua catalana a Palma

En aquest apartat analitzarem de quina manera els agents culturals de Palma fomenten la integració lingüística dels nouvinguts i quina utilitat pràctica suposen les activitats promogudes per a les persones en procés d'aprenentatge lingüístic i cultural. La tipologia que s'ofereix a continuació parteix d'una base d'agents culturals que han

estat esmentats per les persones entrevistades i sobre les activitats dels quals els ciutadans es poden informar a través dels mitjans de comunicació habituals. S'hi tenen en compte tant les entitats pertanyents a l'Administració pública com també algunes entitats privades i algunes plataformes cíviques. En definitiva, es poden destriar cinc classes d'entitats que presenten diferents projectes culturals i lingüístics.

El sector que més respon a les necessitats lingüístiques i culturals esmentades anteriorment està integrat per agents culturals que ofereixen activitats pensades exclusivament per a la integració lingüística i cultural dels nouvinguts. L'indicador més clar de la seva feina a favor de la llengua catalana com a llengua d'acolliment és el fet que han creat àrees específiques que es dediquen exclusivament a la integració dels nouvinguts i la promoció de la llengua mitjançant la cultura i el lleure. Tanmateix, tant l'abast com la continuïtat de l'oferta de tots aquests agents depèn en major o menor grau de recursos aliens i de subvencions públiques, fet que debilita l'estabilitat d'aquesta oferta. Es tracta de les entitats següents:

— **Obra Cultural Balear (OCB)**. Aquesta associació cultural no governamental promou activitats culturals complementàries als cursos lingüístics que ofereixen altres entitats. El concepte bàsic és facilitar punts de contacte entre catalanoparlants i aprenents mitjançant les activitats emmarcades en el projecte "Tots plegats!". Aquest projecte, que es va iniciar l'any 2008, organitza i promou activitats de lleure en llengua catalana que es dirigeixen tant a nouvinguts com a autòctons. L'objectiu principal és fomentar el contacte directe entre tots els col·lectius així com impulsar l'ús social de la llengua catalana entre tots els participants.

— **Centre de Serveis Lingüístics Paraula**. A banda dels cursos lingüístics gestiona el "voluntariat lingüístic", un projecte que es va crear el 2008 i que promou les anomenades "parelles lingüístiques" així com una sèrie d'activitats culturals per als participants. Aquestes "parelles" estan integrades per un catalanoparlant i un aprenent d'aquesta llengua per tal de facilitar que l'aprenent, mitjançant la

conversa lliure, posi en pràctica els coneixements adquirits en un curs de llengua.

— **Ajuntament de Palma.** La capital administrativa de les Balears i la ciutat més poblada (suposa més del 30% de la població del conjunt de les illes), ofereix un servei de dinamització lingüística a nivell local. L'anomenat "Projecte D" disposa d'un total de deu dinamitzadors que treballen les àrees territorial, escolar i intercultural oferint cursos i activitats culturals complementàries segons cada grup de destinataris. Aquest projecte està vinculat a altres de l'associació Obra Cultural Balear.

— **Consell de Mallorca.** Aquesta institució pública, que actua a nivell insular, ha duit a terme un ampli projecte pilot per promoure l'acolliment lingüístic en llengua catalana a diferents indrets de Mallorca.

Un altre grup d'entitats fomenta el coneixement de la cultura autòctona en llengua catalana però no es preocupa especialment de la integració dels nouvinguts. Es tracta de diferents institucions de caire cultural que tenen com a objectiu principal la difusió de coneixements al voltant del patrimoni lingüístic i cultural autòcton però que no s'adrecen especialment a la població nouvinguda com a destinataris de les activitats ofertes.

Un tercer grup d'agents culturals ofereix activitats amb projecció intercultural, però no les ofereix preferentment en llengua catalana. Es tracta de les àrees d'obra social de les caixes "La Caixa" i "Sa Nostra", dues entitats que tots els entrevistats consideren uns referents culturals importants dins l'oferta cultural de la ciutat perquè les activitats programades s'adrecen a diferents tipus de públic i promouen coneixements relacionats amb les diferents cultures del món. Respecte de la projecció lingüística, les dues entitats ofereixen activitats tant en llengua catalana com en castellana. Són els organitzadors de cada activitat que trien la llengua. En tot cas, no es preveuen activitats per fomentar especialment la integració lingüística dels nouvinguts. Un aspecte força criticat pels entrevistats és la falta d'indicació prèvia sobre la llengua en què es realitzaran les activitats anunciades.

En quart lloc, hi ha un sector integrat per ONGs que es dediquen principalment a l'acolliment i a la formació dels nouvinguts. Aquest grup d'entitats fa referència a les organitzacions de caràcter caritatiu que no operen en l'àmbit cultural sinó que es dediquen principalment a tasca de la primera acollida de persones acabades d'arribar. Es tracta, en concret, de les ONGs Càritas i Creu Roja. Pel que fa a la projecció lingüística de la Creu Roja i de Càritas, el servei d'acolliment es realitza, generalment, en llengua castellana. Tanmateix, totes dues entitats ofereixen cursos lingüístics així com mòduls de formació ocupacional en llengua catalana. També col·laboren amb altres entitats aquí esmentades perquè les persones acollides tinguin accés a altres cursos i iniciatives culturals. Càritas, per la seva banda, ofereix als seus beneficiaris un programa d'activitats específiques per conèixer la ciutat. Tanmateix, aquest projecte de sortides culturals, que duu per títol "Trescadors", es realitza en llengua castellana.

Finalment, cal esmentar algunes associacions i plataformes cíviques que actuen principalment en l'àmbit de les col·laboracions internacionals. Aquest darrer grup d'agents tampoc opera en l'àmbit cultural, sinó que se centra en la promoció de la cooperació internacional i el desenvolupament dels països més desafavorits. En aquest marc, les dues plataformes cíviques "Veïns sense Fronteres" i "Mallorca sense Fronteres" cooperen amb diferents associacions d'immigrants. Pel que fa a la projecció lingüística, mentre "Veïns Sense Fronteres" es limita a oferir cursos de llengua castellana, "Mallorca sense Fronteres" promou la llengua catalana com a llengua d'integració a través del seu anual "Projecte Integra", un programa de cursos de llengua catalana que es complementa amb trobades i festes interculturals.

Conclusions

Les fronteres entre les comunitats lingüístiques, abans prou clares perquè s'establien només sobre la dimensió territorial, avui en dia s'han fet més difícils de determinar perquè han esdevingut més permeables i difuses (pels continus desplaçaments de membres d'unes comunitats a altres, l'abast interterritorial dels mitjans de

comunicació, el constant tràfic de productes...). En aquestes circumstàncies és un repte, no sols per a les comunitats lingüístiques d'abast reduït o marginades, sinó per a totes, el manteniment de la seva identitat en un context tan complex com l'actual.

En aquestes circumstàncies roman sense resoldre quin serà en el futur la llengua que utilitzaran per a comunicar-se els ciutadans de les illes Balears en situacions no marcades; si serà només una o seran més, segons les circumstàncies personals o col·lectives, la complexitat de l'entorn, etc. Sens dubte és un repte de les mateixes societats, però que compromet sobretot les institucions públiques, fer compatible la permeabilitat amb les altres comunitats lingüístiques (a través del contacte personal o el contacte amb les obres i els productes respectius) amb el manteniment de la llengua pròpia com a eix vertebrador de la comunitat, encara que no sigui en tot el ventall d'usos lingüístics però, sí, imprescindiblement amb la disponibilitat d'exclusivitat en alguns àmbits. Fer possible el plurilingüisme social i el poliglotisme personal amb la pervivència de les comunitats lingüístiques tradicionals. Fer que la permeabilitat no dissolgui els contenidors de les formes que donen lloc a la diversitat.

Les persones nouvingudes que es troben en procés d'aprenentatge lingüístic en llengua catalana experimenten paral·lelament un procés d'aprenentatge social i cultural que suposa la base per a la plena integració en la societat mallorquina com la societat d'acollida. Les necessitats lingüístiques dels nouvinguts estan estretament vinculades a les seves necessitats socials, econòmiques i culturals. El contacte directe amb la llengua catalana i amb els seus parlants representa un dels factors clau per als processos d'integració. L'entorn social i cultural a Palma no estimula aquests processos a causa del fort predomini de la llengua castellana en pràcticament tots els àmbits socials. Pel que fa al sector cultural local de lleure, només una determinada part de les entitats no comercials es dedica conscientment a la promoció de la llengua catalana com a llengua d'integració. Això, sovint només és possible gràcies a projectes subvencionats que només poden abastar un nombre reduït de beneficiaris. Per contra, una part important de les entitats organitzadores, sobretot les entitats més potents del sector, no és conscient de la importància que tenen les activitats de lleure per a la

plena integració dels nouvinguts, atès que constitueixen un vehicle bàsic per transmetre coneixements lingüístics, culturals i socials. Un problema destacat és el fet que molts organitzadors no indiquin amb claredat en quina llengua es desenvolupen les activitats ofertes i anunciades a llocs públics, sobretot a les pàgines *web* de les mateixes entitats. De fet, sembla que hi ha moltes activitats que s'anuncien en català però que es realitzen en castellà.

Com a conseqüència, es llança el missatge el català és només la llengua complementària de la castellana, que actua com a llengua neutra. Dit això, atès el fet que només el coneixement de les dues llengües oficials garanteix que tots els ciutadans de les illes Balears tinguin les mateixes oportunitats socials, el català, tot i no constituir un deure cívic, hauria de ser potenciat especialment en l'àmbit de l'oci. Atesa aquesta afirmació, les reivindicacions més importants que es desprenen de l'estudi realitzat fan referència a un ampli compromís local per la plena integració lingüística i la cohesió social, la vinculació de la primera acollida a un servei d'informació sobre la realitat lingüística i cultural a les Balears i la promoció d'una oferta intercultural en llengua catalana dissenyada especialment per a l'aprenentatge lingüístic i cultural, activitats de continguts diversos i adreçades a diferents grups socials i nivells d'aprenentatge, l'especial dinamització lingüística dels joves recentment arribats, de les dones i de les famílies, ja que es tracta de col·lectius amb necessitats específiques.

Aquest és un repte social que depèn de la voluntat de la societat autòctona i de les decisions i actuacions polítiques del Govern balear.

Bibliografia

- Canyelles, C. 2010. 'Les llengües de la immigració a les Illes Balears (2008-2010)'. Treball inèdit de final de màster. Universitat de les Illes Balears. Se'n poden consultar les principals dades a <http://www.uib.es/depart/dfc/gresib/llengues/>.
- Carretero, S. 2000. *Població estrangera resident a les Illes Balears. Característiques demogràfiques (1962-1998)*, Palma: Conselleria d'Economia, Comerç i Indústria.

- Conselleria de Turisme. Govern de les Illes Balears 2008. 'El turisme a les Illes Balears. Dades informatives. 2008', <<http://www.caib.es/sacmicrofront/archivopub.do?ctrl=MCRST865ZI79214&id=79214>>. Accedit el 24 de novembre de 2010.
- Direcció General d'Immigració de les Illes Balears 2007. 'Estratègies i Actuacions en Immigració', <<http://www.caib.es/govern/archivo.do?id=186813>>. Accedit el 30 d'abril de 2010.
- Ferrer i Gironès, F. 1985. *La persecució política de la llengua catalana*, Barcelona: Edicions 62.
- Kuhnen de Roca, V. 2003. 'La immigració alemanya a Mallorca', Serra, S. (Coord.) *La immigració, països emissors, les Illes Balears*. Palma: Edicions Cort, pàg. 179-184.
- Melià, J. 2006. 'El model trilingüe: l'errat (i erràtic) camí per fer créixer el coneixement de l'anglès'. *Lluc*, 854, pàg. 3-7.
- ; Mestre, L. 2007. 'Els alumnes dels cursos per a no catalanoparlants adults', *Coneixements, usos i representacions socials de la llengua catalana*, <<http://www.uib.es/depart/dfc/gresib/curs/2007/meliamestre/index.html>>. Accedit el 24 de novembre de 2010.
- Ortells, V.; Campos, X. 1983. *Els anglicismes de Menorca*, Palma: Editorial Moll.
- Pallas, A. 2003. 'Índex d'associacions de persones estrangeres a les IB', Serra, S. (Coord.) *La immigració, països emissors, les Illes Balears*, Palma: Edicions Cort, pàg. 185-201
- Pons, D. 1998. *Ideologia i cultura a la Mallorca d'entre els dos segles (1886-1905)*, Palma: Lleonard Muntaner, editor.
- Pons, E.; Sorolla, N. (Coord.) 2009. *Informe sobre la situació de la llengua catalana (2005-2007)*, Barcelona: Observatori de la llengua catalana, <http://www.observatoridelallengua.cat/arxius_documents/informe_llengua_2005-07.pdf>. Accedit el 30 de novembre de 2010.
- Pons, E.; Vila, F. X. (Coord.) 2005. *Informe sobre la situació de la llengua catalana (2003-2004)*, Barcelona: Observatori de la llengua catalana,

- <http://www.observatoridelallengua.cat/arxius_documents/informe6_ok.pdf>. Accedit el 30 de novembre de 2010.
- Sabater, A. 2010. 'La parla d'una classe social: els senyors de Palma'. Tesi doctoral inèdita. Universitat de les Illes Balears.
- Sastre, B. 2009. 'Integració lingüística de la població alemanya resident a Mallorca'. Tesi doctoral inèdita. Universitat d'Hamburg.
- Zapata-Barrero, R. 2008. 'Política d'Acomodació de la diversitat cultural a Barcelona'. Document mare de l'Institut de Cultura de Barcelona, <http://dcpis.upf.edu/~ricard-zapata/INFORME_FINAL_ICUB.pdf>. Accedit el 29 de març de 2010.
- 2009a. 'Definició d'una política d'acomodació de la diversitat cultural per a la ciutat de Barcelona', *Barcelona Societat*, 16, pàg. 52-61.
- 2009b. 'Polítiques de ciutadania. Discurs públic sobre la gestió de la diversitat', *Col·lecció estudis. Sèrie igualtat i ciutadania*, 5, <http://dcpis.upf.edu/~ricard-zapata/diputacio_politiquesciutadania.pdf>. Accedit el 22 d'abril de 2010.

Pàgines web consultades:

- Declaració universal de drets lingüístics: <<http://www.linguistic-declaration.org/>>. Accedit l'1 de desembre de 2010.
- Diputació de Barcelona:
<http://www.diba.es/diversitat/migrainfo_cat.asp>;
<http://www.diba.es/diversitat/gestio_immigracio.asp>;
<http://www.diba.es/diversitat/agenda_multicultural.asp>;
<<http://www.diba.es/aic/activitats.asp>>. Accedit el 3 de maig de 2010.
- Generalitat de Catalunya, Pàgina de premsa, <http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/AppJava/notapremsavw/detall.do?id=35022>. Accedit el 30 de maig de 2010.
- IBESTAT (2010): <<http://ibestat.caib.es/>>. Accedit el 4 de novembre de 2010.